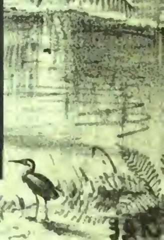

Een blik in Madagaskar ...

François P. L. Pollen

AAN DEN LEZER.

De volgende bladen zijn niet nieuw; zij werden in drie verschillende tijdschriften en op even zooveel tijden geplaatst. — In een nieuw kleed gestoken en met twee plaatjes en een facsimile versierd, door mijn' bekwamen vriend J. G. Keulemans naar Origineele schetsen bewerkt, zijn zij bestemd als voorproef van het verhaal mijner reizen door Madagaskar en nabij gelegen landen met de zamenstelling waarvan ik mij thans onledig houd. —

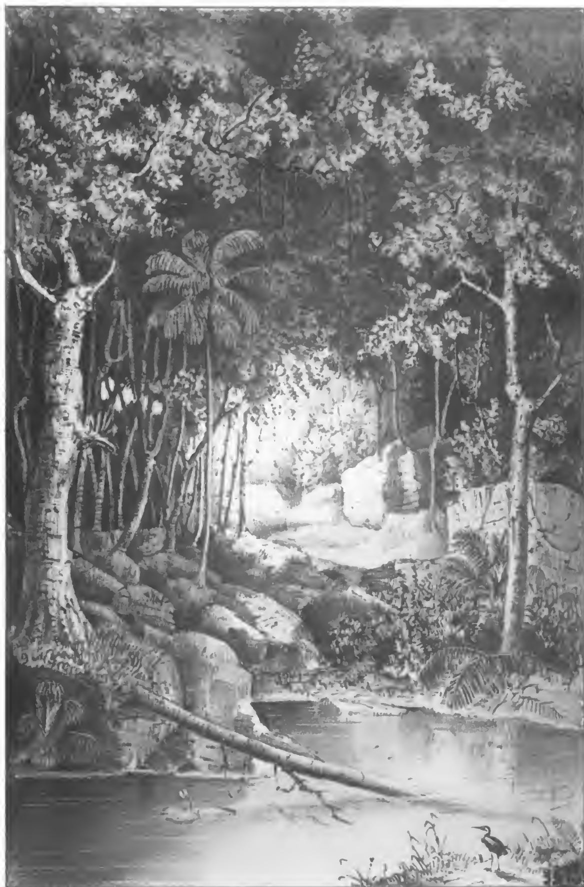
Leyden, 19 *Februarij* 1867. De Schrijver.

EEN BLIK IN MADAGASKARS WOUDEN.

Overgedrukt uit het Jaarboekje van het Koninklijk Zoölogisch Genootschap Natura- Artis- Magistra te Amsterdam 1867.

Va apprendre aux hommes que les plus nobles conquêtes, j'allais dire la plus belle religion, se trouvent dans l' étude de la nature. —

RASPAIL.

NATUURWOUD OP MADAGASCAR.

EEN BLIK IN MADAGASKARS WOUDEN.

Bezig zijnde met het voor den druk gereed maken van de beschrijving mijner reis door Madagaskar en nabijgelegen landen, kwam ik op het denkbeeld den natuurminnenden lezers van dit jaarboekje eene mededeeling te doen van de gewaarwordingen, die mij bezielden bij het aanschouwen der natuurschoonheden en natuurvoortbrengselen, welke mijner aandacht niet ontgingen in Madagaskars wouden. Ik ga thans daartoe over, in de hoop dat het hen zal aansporen meer kennis te verwerven van een land, dat in zoovele opzigten in het duister ligt gehuld.

De meeste oorden van Madagaskar, die ik in gezelschap van mijnen trouwen vriend en reisgenoot, den heer D. C. VAN DAM, bezocht, waren buitengemeen vruchtbaar. De prachtige wouden, die ik doortrekkende waarnam, bragten mij dikwijls in verrukking, maar stemden mij tevens tot verontwaardiging over hen, die moedwillig de schendende hand slaan aan deze natuurschoonheden.

Het zijn namelijk de bewoners van het zoo rijk begiftigde Madagaskar, die de meeste dier prachtige wouden door brand vernielen, ten einde op de overgeblevene asch, rijst- of maïskorrels te werpen, welke door rundvee of wel door hen zelven, door over

het bezaaide gedeelte heen en weder te loopen, daarin worden getrapt en bij de slagregens, die reeds in de maand November een aanvang nemen en tot April aanhouden, tot ontkieming en weelderigen groei geraken.

De verwoesting wordt elk jaar herhaald, naardien die lieden te lui zijn om het van boomen en struiken ontblootе gedeelte een tweeden keer om te werken en weder te bezaaijen, maar liever een nieuw gedeelte bosch verbranden, om op dezelfde wijze bij een volgenden zaaitijd daarvan gebruik te maken. Het behoeft geen betoog, dat bij eene dergelijke verwoesting Madagaskar binnen eenige jaren van zijne prachtige wouden beroofd zal zijn en de bewoners, willen zij den hongerdood niet ondergaan, andere maatregelen zullen dienen te nemen tot de bebouwing van den grond, die met weinig kunstmatige hulp de rijkste vruchten voor hen zou opleveren; — doch helaas! wij achten hen vooreerst daartoe nog niet in staat; zij zijn te lui.

Kostbare houtsoorten gaan bij dergelijke boschbranden verloren: vele ebben-, palysander-, rozenhout- en gomboomen worden vernietigd. Hoe rijk Madagaskars wouden aan deze kostbare boomsoorten ook zijn, voorzeker zijn zij nog rijker aan kolossale boomen, bij uitnemendheid geschikt voor den scheepsbouw. Daaronder vindt men stammen van eene aanzienlijke hoogte en dikte. Ik noem slechts onder deze den Takamakaboom (*Calophyllum*) en den Azignboom (*Chrysopia fasciculata*), welks hout even duurzaam is als eikenhout en daarom door de Malgassen meestal gebezigd wordt tot het maken hunner kanoos.

Honderden en duizenden dezer kolossen gaan evenwel bij eene dergelijke verwoesting verloren, om niet te spreken van majestueuse palmen (*Areca madagascariensis*), waarvan de stammen, door de inboorlingen plat geslagen, onder den naam van *Rapaka* gebezigd worden tot de bedekking van den vloer hunner hutten; — van reizigersboomen (*Urania pretiosa*), wier bladeren door de bewoners

tot het bedekken hunner hutten worden gebruikt; — van vakoaboomen (*Pandanus utilis*) en sago-achtige boomen (*Sagus raffia*), waarvan de bladeren door hen worden aangewend tot het vervaardigen van matten, kleedingstukken, touw en zeilen; — van acacia-achtige boomen, wier in bloei staande *Flamboyaas*, een hoogst aangenamen en balsemachtigen geur verspreiden, met hunne roodgekleurde bloemkroon, om welke honderden prachtige vlinders, Buprestistorren en een menigte andere fraai gekleurde insekten, benevens goudgevederde Nectarinia-vogels ronddwalen; — van eeuwenoude Mapoeboomen (*Cissus mapia*) en Baobabs of Apenbroodboomen (*Adansonia digitata*), wier reuzenstammen zulk eene afmeting hebben, dat er verscheidene menschen noodig zijn om ze te omspannen, aan wier reuzentakken des daags een ontelbare menigte monsterachtige vliegende honden (*Pteropus Edwardsii*) hangen, op wier vleesch de inboorlingen verzot zijn; — van prachtige Benzoënboomen (*Terminalia mauritiana*), Tandroeroboomen (*Hymanea*), welke de gomkopal leveren en andere harsboomen, wier harsen een voorname rol spelen bij de dank- en smeekoffers aan hunne goden ZANAHARE en AGATSCH; — van Combretaceeachtige boomen, wier omvangrijke breede bladerkroonen den vermoeiden reiziger bij de heete middagzon tot eene verkwikkende rustplaats dienen; — om niet te gewagen van een menigte laurierachtige boomen, waaronder de hoogst nuttige Ravensaraboom (*Agathophyllum aromaticum*), welks bladeren als specerij gebruikt worden, een eerste plaats inneemt; van giftboomen, waaronder de Tangwinboom (*Tanghinia veneniflua*) vóór allen genoemd moet worden, omdat de inboorlingen uit zijne vruchten een melkachtig kleverig vocht trekken, bij hen onder den naam van *Tangwin* bekend, hetwelk als snelwerkend vergif bij hunne kriminele regtszaken wordt gebruikt, ten einde de schuldigen te straffen of tot bekentenis van schuld te brengen. Zal ik melding maken hoevele Ficussoorten verloren gaan, wier takken met een menigte lianen,

welke als kabeltouwen afhangen en zich met de twijgen van prachtig bloeijende *Malvaceën* en *Euphorbiaceën* naauw verbinden, de ruimte tusschen de stammen opvullen en zoodanig met elkander vergroeid zijn, dat men zich met de bijl in de hand een doortogt er door moet banen, wil men zich aan de doornen van *Mimosa's*, welke er zich onder bevinden, de huid niet openscheuren?

Zal ik opsommen andere prachtige boomen uit het rijk der palmen en sapijnen? Uit dat der moerbeziën en citroenboomen, bedekt met ontelbare Orchideën, wier heerlijke bloemen onder honderden verschillende vormen het gezigt bekoorden en door hare heerlijke geuren de reukzenuwen aangenaam aandeden? Of melding maken van een dier Orchideën (*Angraecum fragans*), wier bladeren mij dikwijls tot een heilzaam geneesmiddel strekten bij de aanvallen der hevige moeraskoortsen, door welke ik in die betooverende streken geteisterd werd? Doch waartoe zou ik verder gaan? De weelderige plantengroei in Madagaskars aloude natuurwouden is te rijk, dan dat ik hierover verder het woord zou kunnen voeren, zonder den toegevenden lezer geheel op kruidkundig gebied te brengen.

Ik wilde alleen doen uitkomen hoe het te betreuren is, dat de inboorlingen, door eene verregaande vernieling, deze schoonheden der natuur in eene dorre woestenij herscheppen. Moeijelijk is het mij dan ook, duidelijk den indruk mede te deelen, welken ik ondervond van het gezigt van die streken, waar de prachtige Flora plaats had gemaakt voor eene verzameling van een menigte kale, half verbrande of verkoolde boomstammen, aan wier toppen ontelbare familiën boomtermieten hunne somtijds kolossale ronde of ovale kleiwoningen hadden vastgehecht, en die tusschen hoog door de zon geel verbrand gras, — bij de inboorlingen onder den naam van *Fatak* bekend, hetwelk den kalen, met houtskool bezaaiden grond bedekt, — als zwarte kolommen uitstaken. Men moet eene dergelijke woestenij zien, waar, behalve deze verkoolde

boomstammen, honderden en duizenden andere dergelijken regts en links dwars op elkander gehoopt verspreid liggen, welke aldaar zoolang den grond bedekken tot dat zij na verloop van tijd tot verrotting zijn overgegaan en weder tot voedsel dienen voor die spruiten, welke opslaan uit de in den grond overgeblevene wortels; men moet dit zien, wil men zich hetgeen hier verhaald is regt kunnen voorstellen.

Nadat wij een blik geworpen hebben op den rijkdom van Madagaskars woud-Flora, dienen wij tevens eenigzins nader bekend te worden met het gedeelte zijner Fauna, hetwelk zich in die streken aan ons oog voordoet.

Met een gerust gemoed treedt de reiziger, met het geweer in de hand, de wouden van Madagaskar binnen, daar de inboorlingen hem verzekerd hebben dat er zich geene verscheurende dieren ophouden. Maar weldra wordt hij overtuigd dat, zoo er zich al geene verscheurende dieren bevinden, er toch wel hoogst gevaarlijke dieren voorkomen. Het zijn namelijk verwilderde runderen (*Bos indicus*), bij de inboorlingen onder den naam van *Aomby* en wilde zwijnen (*Sus larvatus*), onder dien van *Lamboe* bekend, welke in kudden van twintig tot veertig stuks zich doorgaans in den regentijd daar ophouden en zich wegen er door heen banen, wanneer de uitgestrekte vlakten door de zware regens drassig zijn geworden. Als de Malgassen op genoemde dieren jagt maken, bedienen zij zich slechts van hunne werpsperen, bekend onder den naam van *sagaaijen*, welke zij, op een afstand van twintig passen en zelfs verder, het dier in het lijf werpen. Somtijds bezigen zij ook vuursteengeweren: doch van deze wapenen weten zij zich op verre na niet zoo goed te bedienen als van genoemde speren. Deze jagt is dikwijls met veel gevaar verbonden vooral wanneer de koeijen kalveren hebben; dan verdedigt de stier

de koe en het kalf tot het uiterste en brengt den moedigen bestokers dikwijls gevaarlijke wonden toe, die menigmaal den dood ten gevolge hebben.

Even gevaarlijk als de jagt op verwilderde runderen is ook het jagen van wilde zwijnen. Deze dieren houden zich in tallooze menigte in Madagaskars wouden op, welke zij bij nacht verlaten, tot het doen van strooptogten in de bebouwde streken, alwaar zij de rijst-, maïs- en maniok-velden der inboorlingen zeer benadeelen en meer vertrappen en omwroeten dan wel nuttigen.

Deze jagt behoort tot de meest hartstogtelijke uitspanningen der Malgassen, die er eene menigte honden op na houden, welke hun op de jagt tot opspoorders der zwijnen dienen. Men ziet dan ook in vele dorpen zeer vele honden, die, wat vorm en kleur aangaat, bij jakhalzen te vergelijken zijn. Zij die goed en bruikbaar voor genoemde jagt zijn, worden *Amboa* genoemd, terwijl die welke er niet toe geschikt zijn *Kiva* heeten. De menigte wilde varkens, die in Madagaskars wouden voorkomen, is ongeloofelijk. Schier geen woudstreek treft men aan of zij wordt door smalle, naauwelijks één voet breede paden in alle rigtingen doorkruisd, bezaaid met duizenden pootindruksels dezer dieren,

Hoewel vreesachtig van aard, zijn zij zeer te duchten wanneer men ze aanvalt: voornamelijk de everzwijnen, die met scherpe slagtanden gewapend zijn, zich dapper tegen hunne bestokers verdedigen en hun meermalen gevaarlijke en doodelijke wonden toebrengen. De Malgassen oefenen deze jagt meer uit als liefhebberij dan wel ter wille van het vleesch dezer dieren. Velen der inboorlingen hebben een afkeer van dit vleesch. Zij meenen dat, indien zij het nuttigen, zij door AGATHS (den duivel) bezeten worden.

In de wouden van Madagaskar worden nog eenige andere zoogdieren gevonden, welke voor den mensch somtijds gevaarlijk zijn.

Onder deze behoort voornamelijk eene afwijkende soort van tijgerkat, in de wetenschap onder den naam van *Cryptoproc-*

ta ferox, en bij de inboorlingen onder dien van *Fossa* bekend. In sommige streken van Madagaskar is dit roofdier niet zeldzaam en het gebeurt dikwijls, dat het zijne rooftogten tot de dorpen uitstrekt, alwaar het een menigte ganzen, eenden, kippen, kalkoenen en jonge varkens wegsleept. De inboorlingen beweren dat dit dier slechts dàn den mensch te lijf durft, wanneer men het in den paartijd aanvalt.

Verder kent men er nog de volgende, die nimmer den mensch durven aanvallen dan wanneer zij in het naauw gebragt worden, doch niettemin hoogst schadelijk zijn, daar zij dagelijks het pluimgedierte in menigte wegrooven. Hieronder telt men muskuskatten en wezels; de eerstgenoemden zijn bij de inboorlingen onder den naam van *Sabady*, de laastgenoemden onder dien van *Vontsira* bekend. Onder die kleine roofdieren bevindt zich een, dat als het ware den overgang vormt van de ichneumons tot de spitsmuizen, niet grooter is dan een gewone waterrat en in de wetenschap bekend is onder den naam van *Eupleres Goudotii*.

Zeer zelden treft men op zijne togten door Madagaskars wouden des daags genoemde roofdiersoorten aan, tenzij bij toeval, indien de honden hen uit hunne schuilhoeken opjagen. Des nachts echter gaan zij op roof uit, het liefst bij flaauwen maneschijn en betrokken lucht. Bij helder lichte maan houden zij zich liever in het binnenste gedeelte van het woud op; doch dikwijls door honger gedreven of door het geschreeuw van eenig pluimgedierte aangelokt, wagen zij zich zelfs tot in de dorpen. Van die kleine zoogdieren welke in menigte bedoelde wouden bewonen, noem ik slechts de *Tandreks* en *Fanys*, als zijnde dieren welke door de inboorlingen ijverig worden opgespoord en gedood, ten einde tot voedsel te dienen.

Eerstgenoemden zijn bij de natuurkundigen bekend onder den naam van *Centetes setosus*, en laastgenoemden onder dien van *Pteropus Edwardsii*. De tandreks, ook wel tandekes genoemd,

brengen de helft van het jaar slapende door. Gedurende dien tijd blijven zij in aardhoopen welke op molshoopen gelijken. In het begin van dien tijd zijn deze tandreks buitengemeen vet; zij worden dan door de inboorlingen vlijtig in hunne schuilhoeken, met behulp van honden, opgespoord. Even verlekkerd als de Malgassen zijn op het vleesch dezer dieren, zijn zij het, en in nog hoogere mate, op het vleesch der fanys.

Deze dieren houden hun verblijf in oude, dikke boomen, vooral in baobabs en mapoes, aan wier takken zij zich somtijds bij honderden aan de achterpooten ophangen, en welke zij meestal bij het vallen van den avond verlaten, ten einde hun voedsel, hetwelk bijna uitsluitend uit vruchten bestaat, op te sporen. De inboorlingen vangen hen dikwijls bij menigte door middel van netten, die zij tegen den avond, tusschen twee lange staken aan de hoogste takken bevestigd, ophangen in die boomen welke de fanys tot verblijfplaats kiezen. Onder de merkwaardigste zoogdieren welke Madagaskars wouden bevolken had ik in de eerste plaats moeten noemen de maki's, ook wel lemurs geheeten, welke bij de inboorlingen bekend zijn onder den naam van *Akoemba.* Onder deze bekleeden de volgende zeer zeldzame soorten eene eerste plaats: namelijk de Baba-koeto, de Simpoen, de Aije-Aije en de Avahi. Eerstgenoemde, welke in de wetenschap bekend is onder den naam van *Lichanotus Indri*, is iets grooter dan een huiskat en zeer kennelijk aan zijnen staart, welke niet langer is dan het laatste lid van een mansduim en veel overeenkomst heeft met dien van een haas. Deze dieren worden somtijds door de inboorlingen jong gevangen en, even als de honden, tot de jagt afgerigt. De simpoen (*Propithecus diadema*), even groot als de Baba-koeto, heeft een langeren staart, en, in plaats van zwart, geelbruin tot hoofdkleur. De Aije-Aije (*Cheiromys madagascariensis*) is een dier hetwelk den overgang vormt van de apen tot de knaagdieren. Hij is iets kleiner dan een vos en heeft, als deze, een

dikken, ruigen staart en groote ooren. Het merkwaardigste van dit dier is zijn sterk verlengde, zeer dunne, middelste vinger, waarmede het, volgens het zeggen der inboorlingen, het hart uit de jonge bamboesstengels weet te halen, nadat het met zijne sterke knaagtanden er een gat in geknaagd heeft. De benaming van knaagmaki, door Prof. SCHLEGEL aan den Aije-Aije gegeven, is dus zeer juist.

De Avahi (*Lichanotus Avahi*) is een zeer kleine vorm van den Babakoeto en den Simpoen, doch heeft een langen staart, geheel behaarde ooren en eene wollig behaarde huid. Zij brengt gewoonlijk den ganschen dag slapende door, doch is bij nacht zeer levendig en is tot dus verre alleen in de wouden van noord-oostelijk Madagaskar aangetroffen.

Wat nu eigenlijk de zoogenaamde echte Maki's aangaat, welke de inboorlingen van Madagaskar *Akoemba's* noemen, zoo moet men weten, dat deze dieren zich naauw bij de apen aansluiten en tot nu alleen op Madagaskar en de eilanden *Maijotte* en *Anjuan* zijn aangetroffen. Van de apen zijn zij, door den vorm van hun ligchaam, kennelijk onderscheiden, voornamelijk door hunnen kleineren en lageren kop, een langwerpigen, eenigzins kegelvormigen snuit, afgeronde ooren, alsmede door hunne oogen, welke verder van elkander verwijderd staan dan bij de eigenlijke apen, als ook door een ruigen staart, die meestal even lang als of langer dan het ligchaam is.

De Akoemba's leven in gezelschap, meestal in troepen van tien tot twintig, op de hoogste boomen, zijn vruchtetend en komen gewoonlijk bij het vallen van den avond te voorschijn, naardien zij het grootste gedeelte van den dag slapende doorbrengen. De vlugheid hunner bewegingen en sprongen van den eenen boom op den anderen is ongeloofelijk, en men kan beter een vogel in de vlugt schieten dan deze dieren in hunnen sprong. Het geschreeuw, dat zij gezamenlijk bij nacht maken, is waarlijk verschrikkelijk,

en men zou dan dikwijls in den waan verkeeren het gebrul van het een of ander groot roofdier te hooren, Behalve de Akoemba's worden er nog aanverwante soorten aangetroffen, welke evenwel geheel en al een nachtelijk leven leiden. Ik noem onder deze slechts die welke bij de inboorlingen bekend zijn onder den naam van Waloevi (*Cheirogaleus furcifer*), Sititi's (*Microcebus pusillus*, *M. Coquerelii*) en Bokomboeloes (*Hapalemur olivaceus*, *H. griseus*, *Lepilemur mustelinus*), welke laatsten evenwel het liefst bamboesbosschen bewonen en bijna uitsluitend van de jonge bladeren van bamboesstengels leven. Behalve genoemde zoogdieren vindt men in Madagaskars wouden een menigte andere zoogdieren, welke wij met stilzwijgen zullen voorbijgaan, om den lezer niet met het opsommen van een menigte latijnsche namen te vermoeijen, en die tot een geheel andere beschouwing zouden leiden dan ik mij heb voorgesteld. Doch ik kan niet nalaten melding te maken van de ratten (*Mus indicus*) en muizen (*M. musculus*), die er wemelen en door de inboorlingen *Valave* en *Sizi* genoemd worden. Het aantal dezer dieren is zoo groot, dat men bij avond geen voetstap kan doen of men ziet ze bij honderden overal loopen, ter opsporing van hun voedsel. Ik zal nimmer vergeten hoe wij gedurende ons oponthoud in de woudstreken der rivier *Kongonie* door de ratten en muizen gekweld werden, welke de onbeschaamdheid hadden, wanneer wij ter ruste lagen, ons over het ligchaam te loopen. Niets konden zij onaangeroerd laten, zoodat wij genoodzaakt waren dikwijls onzen maaltijd met hen te deelen. Meermalen gebeurde het, dat zij bij nacht den Malgassen, welke in mijne dienst waren, het eelt van de voetzool tot op het vleesch afknaagden, hetgeen deze door den vasten slaap niet eens bemerkten, doch den volgenden dag, door een brandende pijn, gevoelden. De Malgassen dragen zorg, hunnen rijstvoorraad zooveel mogelijk tegen deze lastige en vernielende dieren te beveiligen, door hunne rijstschuren op palen te plaatsen die aan het boven-

eind van een ronde plank, in den vorm van den bodem eener ton, voorzien zijn.

Volgens geloofwaardige mededeelingen der inboorlingen komen er nog vele zoogdieren in Madagaskars wouden voor, welke aan de nasporingen der reizigers onbekend zijn gebleven. Onder deze noem ik alleen die welke men er zeker moet aantreffen, namelijk een soort van roofdier, door hen *Riderida* genoemd, dat welligt tot de familie der genetkatten behoort, en kenbaar moet zijn aan zijnen spitsen snuit, zijne korte maar krachtige pooten, een donkerbruine kleur en een dik behaarden staart, welke aan dien der vossen doet denken. Volgens de inboorlingen zou de Riderida des nachts de wouden verlaten, om langs het strand zijn voedsel te zoeken, dat uit krabben zou bestaan. Dit dier zou, volgens de aanduiding welke de inboorlingen mij gaven, eenige overeenkomst moeten hebben met de waschbeeren uit *Amerika*, doch ik kan er verder niet over oordeelen, naardien ik nimmer een dergelijk dier uit Madagaskars wouden heb te zien gekregen. Het andere dier, waarvan de inboorlingen mij dikwijls spraken, zou een ezel of zebra-soort moeten zijn en de grootte hebben van een klein Lomboksch of Timoreesch paard; het is bij hen bekend onder den naam van *Soezi-bongi*. Dit zou hetzelfde dier kunnen zijn, waarvan de bekende geschiedschrijver FLACOURT onder den naam van *Mangarsahoc* melding maakt. Vele inboorlingen beweren dat dit dier in de uitgestrekte valleijen van *Baratoebé* niet zeldzaam moet zijn. Ik kon echter van Prins SALAMA niet de vergunning verkrijgen deze streek te bezoeken, aangezien aldaar een zeer rijke kolenmijn aanwezig is, welke zeker Franschman, de heer D'ARVOY, zonder toestemming der Regering was begonnen te ontginnen, terwijl zijne weigering dit werk te staken, het ongelukkig gevolg had gehad, dat hij met eenige lieden welke hem getrouw waren gebleven werd vermoord. Hoe arm de tot nu bekende woudstreken van Madagaskar aan zoogdieren zijn, te rijker zijn zij voor-

zeker aan vogels. Onder deze vindt men er van de vreemdste vormen en de schoonste kleuren, doch al wilde ik slechts de meest bekende opsommen, zou ik de ruimte, waarover ik voor dit opstel beschikken mag, te buiten gaan. Ik moet mij dus beperken tot de korte mededeeling betreffende de levenswijze van die vogels welke mij het belangrijkst zijn voorgekomen.

Onder de roofvogels was het vooral eene buizerdsoort, bij de Malgassen bekend onder den naam van *Tinoro* (*Buteo brachypterus*), wier levenswijze dikwijls mijne aandacht trok. Het was in de omstreken van het dorp *Ampassiména*, in een woud van mangrovaboomen, tegenover het eilandje *Nossi-faly*, dat ik voor het eerst dezen vogel zag. In dien tijd dacht ik dat hij er zeldzaam was, daar hij de eenige van die soort was welken ik gedurende mijne eerste togten door Madagaskars wouden had gezien. Later, toen ik mij dieper binnen 's lands begaf, zag ik dienzelfden vogel dagelijks en wel in niet gering aantal. Het was vooral in de woudstreken van *Syrangene*, dat ik aangaande de levenswijze van dien vogel de waarnemingen deed, welke ik hier wensch mede te deelen.

Omstreeks de maand Oktober nestelen en broeden deze vogels en wel in de hoogste woudboomen. Het nest heeft den vorm van een kraaijennest, maar is veel minder diep en groot; het bestaat uit dikke takken en is bekleed met drooge en groene bladeren.

Deze roofvogel legt gewoonlijk 3 of 4 eijeren; ten minste ik vond gewoonlijk drie jongen in het nest. Ik moet aannemen dat deze vogels met tusschenpoozen eijeren leggen, omdat de jongen zeer in het oog loopend in grootte verschillen. Het is gemakkelijk het nest dezer vogels te ontdekken, omdat zij de gewoonten hebben, als iemand nadert, zoo hard met een eentoonig geluid te schreeuwen, dat men het op meer dan een kwartieruurs afstand hoort, en zoodra is men niet in de nabijheid van de plaats gekomen waar het nest zich bevindt, of het vogelpaar vliegt hen te gemoet die naderen. Zoodra men digter bij komt, hebben zij

de stoutmoedigheid strijkelings over het hoofd van dengene te vliegen welke hunne broedplaats nadert. De vlugt dezer vogels is sierlijk; bijna onophoudelijk zwevende stijgen zij in wijde kringen tot op aanzienlijken afstand, schreeuwende in de lucht. Het geschreeuw dat deze vogels maken is waarlijk oorverdoovend en gelijkt zeer veel op het gehuil van een pasgeboren kind. Zij voeden zich hoofdzakelijk met ratten en muizen.

Dikwijls was het voor mij een aangenaam schouwspel, den *Tinoro* onophoudelijk vervolgd te zien door een menigte drongo's (*Dicrurus forficatus*), vogels door de Sakalaven en Antankaren *Réloeri* genoemd en welke men op de togten door de bosschen in menigte aantreft. Deze lieve vogels, zwart gekleurd met een sierlijk kuifje op den kop, behooren tot de ijverzuchtigste vogels die ik op Madagaskar gezien heb. Niet grooter zijnde dan een lijster, heeft de Drongo moed genoeg om vogels, veel grooter dan hij, te vervolgen en aan te vallen. Vooral heeft hij het op roofvogels gemunt, en zoodra vertoont zich niet zulk een vogel, hetzij een arend, hetzij een sperwer, of hij verlaat oogenblikkelijk zijne zitplaats, na door een scherpen loktoon het in zijne nabijheid bevindende gevogelte voor het naderend gevaar te hebben gewaarschuwd, ten einde den gevreesden vijand te achtervolgen en uit de nabijheid te verjagen. Hoe menigmaal luisterde ik met stille aandacht naar de vreemdsoortige geluiden, welke deze vogel op een tak gezeten, liet hooren, en die dan eens op het gemaauw van een kat, dan weder op het gejank van een hond of wel op de fluittoonen van een draaiorgel geleken. Hoe menige keer bewonderde ik de vlugge bewegingen, waarmede hij zich pijlsnel op een vliegenden sprinkhaan wierp, of schepte ik vermaak in de potsierlijke sprongen, welke hij van tak op tak maakte, om zijn wijfje te behagen. Maar hiervan werd ik afgeleid, wanneer ik het verhevene gezang hoorde van een lijster, gekleurd als een ekster, welken de inboorlingen *Sicitli* of *Toediana* noemen en die

bij de natuurkundigen bekend staat onder den naam van *Copsychus pica*. Dikwijls hielden mij de melodieuse toonen van dezen zanger in stomme verrukking in het diepst van het woud terug. Verbeeld u dezen vogel, langzaam maar toch vlug, van den eenen tak op den anderen te zien springen, gedurig rondom zich ziende naar wat in zijne nabijheid voorvalt, om zich te verzekeren dat er niemand is die hem gadeslaat; zoodra heeft hij zich niet gerust gesteld, of hij plaatst zich in eene bijna perpendiculaire houding met uitgestrekten hals en pooten op een tak, ten einde uit volle borst een gezang vol van melodie voort te brengen, hetwelk de ziel tot dankbaarheid stemt. Doch plotseling verlaat de zanger zijne zitplaats, om zich te voegen bij een menigte brilvogeltjes (*Zosterops madagascariensis*), die onder een sterk fluitend gesis de plaats waar ik mij bevind in rep en roer brengen. Natuurlijk volg ik den zanger, die mij in stomme verrukking had gebragt, om te zien waarom hij zich bij de kleine levenmakers voegt. Behendig sluip ik hem na en ontwaar dat hij met deze zich op mijnen onschuldigen naamgenoot, een nachtuil (*Noctua Pollenii*), die even als ik naar zijn gezang had zitten luisteren, werpt, om dien uil uit de nabijheid te verdrijven. Ik kon het best begrijpen. Wie weet hoevele zijner jongen, die reeds het nest hadden verlaten, door dezen nachtelijken strooper in hunnen slaap waren vermoord. Mijn naamgenoot liet zich niet bewegen zijne zitplaats te verlaten, zoodat ik ten wille van den geliefkoosden zanger genoodzaakt werd hem neêr te schieten en in mijne wildtasch te bergen. Ik had gehoopt, dat hij mij nu ook nog eenige oogenblikken zou vergast hebben op eenige melodieuse toonen, doch de knal van het geweerschot had een geheel ander tafereel in het woud te voorschijn geroepen. De gevederde woudbewoners waren in rep en roer gekomen. In den eenen boom waren het een menigte papegaaijen (*Coracopsis vasa*), die onder een helsch geschreeuw door de bladerkroon heen en weder klommen; in den

anderen waren het groene duiven (*Vinago australis*), die haar zangachtig gekir lieten hooren, hetgeen afgewisseld werd door verschillende andere geluiden welke mij hier en daar uit het woud tegenklonken. Onder deze hoorde ik den *Toe-loe*, een koekoekachtigen vogel (*Centropus tolu*), wiens levenswijze ik ook het geluk had na te gaan. Dezen vogel treft men dikwijls in het woud aan en hij behoort tot de meest vertrouwelijke vogels, welke hoegenaamd den mensch niet schuwen. Het geroep van dezen vogel stemde mij dikwijls weemoedig. Het bestaat uit de syllaben *Toe-loe Toeloe*, welke hij, op een tak van den eenen of anderen struik gezeten, bij tusschenpoozen roept en wel in een ineengedrongen houding, met opgezette veêren, door gedurig den kop op en neêr te knikken, door den staart op en neder te wippen en met de vleugels te klapwieken. De geliefkoosde plaatsen van dezen vogel zijn de kreupelbosschen, alwaar hij dikwijls van tak tot tak klimt en springt of wel gedurende de hitte van den dag zich in de bladerkroon koestert. Wanneer een dier vogels zijne stem laat hooren, antwoorden al de anderen welke zich in de nabuurschap bevinden met denzelfden toon. Zelfs gedurende de schoone nachten hoort men zijne eentoonige stem, welke hem met weemoed vervult, die zich, ver van zijn vaderland verwijderd, in Madagaskars wildernissen bevindt. Deze vogels leven doorgaans alleen, doch men treft ze somtijds drie of vier te zamen, maar meestal op zekeren afstand van elkander. De stem van het wijfje is veel lager van toon dan die van het mannetje. De paartijd dezer vogels is in het begin van het jaar. Het nest, dat zij vervaardigen, is gewoonlijk in het kreupelhout geplaatst, ter hoogte van zes tot twaalf voet, en heeft den vorm van een kogel met eene zijdelingsche opening, naauwelijks zoo groot dat de vogel er door kan. Het is vervaardigd uit biezen en hooi, slechts los in elkander geweven en verraadt weinig kunst. Het wijfje legt doorgaans vier witte langwerpige eijeren, ongeveer zoo groot

als die van een spreeuw. De jongen zien er afschuwelijk uit. Zij hebben namelijk een in vergelijking van het ligchaam zeer grooten kop, een kale, zwarte huid, hier en daar met lange witte haren voorzien. Deze vogels voeden zich vooral met sprinkhanen en krekels, en gedurende zeker jaargetijde met de zaden van zeker malvacé. Ook geloof ik dat zij somtijds stout genoeg zijn om jagt op kleine vogels te maken, daar ik eens een *Toe-loe* in een kooi gehouden heb in gezelschap van kleine vogels, waarvan hij verscheidene had doodgepikt en opgegeten. De vlugt dezer vogels is zwaar, zwevend en meestal langs den grond.

Onder de vogels, welke zich naauw bij den Toeloe aansluiten, behooren die, waaraan men in de wetenschap den naam van *Coua* geeft en die ook in Madagaskars wouden te huis behooren. Men heeft er van deze van verschillende kleuren en grootte en die ongeveer dezelfde levenswijze hebben als de Toeloe's. De blaauwe Coua (*C. coerulea*), bij de Malgassen onder den naam van *Maria* bekend, is een zeer fraaije vogel, dien men doorgaans rustig van tak tot tak in de boomen ziet springen om zijn voedsel te zoeken; alsdan laat hij van tijd tot tijd een snerpend geluid hooren, hetwelk aan dat der sprinkhanen doet denken. Een nevenverwante soort is de gekuifde Coua (*C. cristata*), een lieve vogel die paarlgrijs, in plaats van blaauw, tot hoofdkleur heeft en welks loktoon bestaat in de syllaben *tok-tok-tok.*

Deze vogel leidt dezelfde levenswijze, doch schijnt veelvuldiger voor te komen. Een hoogst zonderlinge vogel is die, welken de Malgassen *Kirombo* noemen en die bij de natuuronderzoekers bekend staat onder den naam van *Leptosomus afer.* Deze vogel speelt een voorname rol bij de barden der Malgassen, dewijl hij dikwijls het voorwerp is hunner zangen.

Het geschreeuw *kiu kiu*, hetwelk deze vogels den ganschen dag doen hooren, is waarlijk oorverdoovend en eenigzins melancholisch. Men ziet ze dikwijls hoog in de lucht boven de wouden, onder

een gestadig klapwieken en geschreeuw, vliegen en daarna pijlsnel in den een of anderen boom nederstrijken, ten einde in een bijna regtstandige, onbewegelijke houding van hun vermoeijend spelen in het luchtruim uit te rusten.

Een even groote levenmaker is een vogel, bij de Antankaren bekend onder den naam van *Sararock* en bij de Sakalaven onder dien van *Fitili-varats*. Den eersten naam heeft hij te danken aan het geschreeuw, dat hij bijna den ganschen dag doet hooren en hetwelk uit de syllaben *sara-rock* bestaat. De tweede beteekent, woordelijk vertaald, Donder-vogel, omdat hij omstreeks het begin van Oktober in die streek verschijnt, alwaar men in die maand de eerste donderslagen hoort welke het begin van den winter aankondigen. Van hoevele andere vogels, wier levenswijs, kleur of gezang mij belangstelling inboezemden en die ik zag of die ik zocht in Madagaskars wouden, zoude ik nog kunnen gewagen, ware het niet, dat ik dan ruim een tweehonderdtal soorten zou moeten vermelden. Ik zou dan tevens mededeeling doen van de monsterachtige krokodillen en boa-slangen welke ik dikwijls op mijne togten aantrof; van de fraai gekleurde kameleons en hagedissen, welke ik in de zon zich zag koesteren en waarbij ik van den een den langzamen tred en van den anderen de vlugge bewegingen bewonderde; van de menigte fraaije torren en andere insekten, die ik overal waar ik den voet drukte opmerkte, waaronder de *cikaden* door haar vreemdsoortig krekelgezang mij dikwijls slapelooze nachten bezorgden, en onder welke ik nimmer de moskieten zal vergeten, waarvan vooral eene soort, de *Culex insatiabilis*, door zijnen steek mij dikwijls zoo kwelde, dat ik van smart en toorn stampvoette en mij meermalen een gelaat bezorgde als iemand die de mazelen of roodvonk had,

Zal ik gewagen van de tallooze prachtige vlinders, welke den ganschen dag in de wouden rondvliegen en waaronder de *Urania Ripheus*, wier kleurenpracht onmogelijk beschreven kan worden?

Van de menigte landkrabben, welke zich over dag schuil hielden onder bazalt- en graniet-blokken, en mij door hare potsierlijke manieren dikwijls deden lagchen? Doch waar zou ik moeten eindigen, indien ik verder wilde gaan? Neen! hen die daarvan iets meer willen weten verwijs ik met bescheidenheid naar mijn reisverhaal, daarom neem ik van hen afscheid, in de hoop dat het weinige, hetwelk ik hun mededeelde, hen belang heeft doen stellen in een land, welks Fauna en Flora tot de zonderlingste der wereld behooren.

Leiden, 9 *November* 1866.

FRANSCHE BRIEF VAN EEN MADAGASSISCH KONING.

Il en résulta seulement pour lui quelques bonnes relations, dont plus tard il receuillit les fruits.

RENAN.

Belle

votre lettre

Kabare de Jaomena

dites que vous achetera

Je suis très Comptent

vez dire di mauvais Kabare pour

l'homme

rage Confiencez

, et moi je suis

bon ami

oin de chose avec

ue ce que Jaomena

st un Ganin

émonde Jalousie

des enfants

des marqué s,

ji. coi quedans

---

mais mo
achetez vous
vous besoin achêter
n empeche qu
ne l'kochere po
faire kabare
vous apellera
de commission
vous. tranq
bien, mais
sera comman

autendire qu
Kabare, mo
J envoie m
amboula q
avec vous,
votr tous
Ndrevotso roïdu N

Bolle

votre lettre

Kabare de Jaomena

ites, que vous acheterai

Je suis très Comptent

ez dire de mauvais Kabare pour

homme

rage Confiensez

, et moi je suis

bon ami

oin de chose avec

ue ce que Jaomena

st un Gamin

émonde Jalousie

des enfans

des marqués,

ji cöi quedans

---

mais mon
achetez vous
vous besoin achêter
n empeche qu
ne lèhechere po
faire kabare
vous apellérai
de bomission
vous, tranq
bien, mais
sera comdan

autendire qu
Kabare, mo
J envoie m
ambaula q
avec vous,
votr tous
Ndrevotso roïdu N

FRANSCHE BRIEF VAN EEN MADEGASSISCH KONING.

In de Nederlandsche Spectator van 1865, deelde mijn geleerde vriend Dr. S. C. Snellen van Vollenhoven een kort uittreksel van een brief mede door mij aan den hooggeachten Directeur van 's Rijks Museum van Natuurlijke historie te Leyden gerigt. In dezen deelde ik hem mede de vele moeijelijkheden, waarmede ik bij mijne natuurkundige onderzoekingen op Madagaskar dikwerf te kampen had en waarbij ik hem niet alleen als curiositeit een brief van den Koning van Nossi-faly zond, maar welke tevens als bewijs kon dienen van hetgeen ik hem dienaangaande schreef. —

Daar wij het voornemen hadden om zes maanden op het eiland Nossi-Bé door te brengen en tevens het slechts vijf uren van daar gelegen eiland Nossi-faly wilden onderzoeken, zoo hadden wij voor dit laatste de vergunning gevraagd aan den regerenden koning Andri-votsi. — Gelukkiglijk was deze vorst in zoo verre beschaafd

dat hij, met de Franschen van Nossi-Bé in aanraking zijnde, de fransche taal magtig was, die hij niet alleen sprak, maar ook schreef. — Hij stond dan ook met groote hupschheid, zelfs met belangstelling mijn verzoek toe en verschafte mij alle mogelijke hulp. Hij vaardigde namelijk een bevel uit, dat zijne onderdanen mij behulpzaam zouden zijn met het bij een brengen van voorwerpen op het gebied van Natuurlijke historie uit zijne bezittingen afkomstig, waarvoor ik hen als loon eenig geld zou schenken. Gedachtig aan hetgeen eens een Hendrik Boié op Java deed van namelijk een soort van Zoölogisch kantoor op te rigten, verzocht ik allen die dieren, planten of andere voorwerpen op het gebied van Natuurlijke historie wilden aanbrengen zich des avonds bij mij te vervoegen om hunne voorwerpen in ontvangst te nemen en hen daarna te beloonen. — Dit gelukte mij in zoo verre, dat mannen, vrouwen en kinderen zich beijverden voorwerpen op te sporen en aan te brengen. — Doch de ijverigste onder hen waren de kinderen, welke het meest aanbragten, die dan ook het meest verdienden. Hierover waren de ouderen gebelgd en zeer jaloersch op de kinderen. — De meeste gaven hun den raad dit werk te staken, zelfs waren er die hen onder bedreiging verboden mij voorwerpen aan te brengen. — Onder dezen bevond zich een individu JAOMÉNA genaamd, die zelfs sommige jongens daarom uit nijd en jaloerschheid had mishandeld, die dan ook uit vrees voor dien man geheel ophielden mij voorwerpen te bezorgen. — Daar het juist diegene waren, die mij somtijds zeldzaamheden hadden gebragt, zoo was mij dit hoogst onaangenaam. Diensvolgens schreef ik een brief aan Z. M. waarin ik mijn ongenoegen over de handelwijze van dien man te kennen gaf en hem verzocht hem te straffen, tot waarschuwing der anderen, die met dezelfde gevoelens als die JAOMÉNA waren bezield, daar hij zich aan ongehoorzaamheid aan 's Konings bevel had schuldig gemaakt. — Dienzelfden dag ontving ik een

in slecht fransch geschreven brief van Z. M. welke mij door zijn oom ANDRIAMBOELA plegtig werd overhandigd. —

Deze brief luide aldus:

Mon cher Polle

J'ai reçu de votre lettre qui me dire de kabare de Jaomena par les curiosités que vous acheterai dans mon il. Je suis très comptemps que vous m'avez dire de mauvais kabare fait par mes hommes.

Soyez courage, confiensez-vous de moi, et moi je suis toujour votre bon ami, e moi Je ne dire poin de chose avec Jaomena que ce que Jaomena, Jaomena c'est un camin mauvais démonde Jalousie il est jalous des enfants, i gagne un peu des marques p. (j?) cà que dans son colle (coeur?)

Mais mon ami achetez vous de tous ce que vous besoin achêter, personne n'enpeche que vous cherchez ne cheehere pour vous, si moi faire kabare avec vous, je vous apellérain je ne porte pas de commission comme là avec vous, tranquillez-vous bien, mais Jaomena sera comdanez, si vous antendri queleque mauvais kabare, montrez-moi j'envoie mon oncle Andriamboula qui aporte ma lettre avec vous. Sentez vous votre tous devoué

Ndrivotsi roi de Nosi fali.

Zoo als men uit het hierbij gevoegde facsimile van den origineelen brief ziet, is hij met groote duidelijke letteren geschreven en vult twee quarto bladzijden. Hier en daar heeft Z. M. een woord ingevoegd b. v. mauvais voor het tweede kabare, e moi voor Je ne dire enz; hieruit blijkt dat hij zijn best heeft gedaan om zijn schrijven aan mij duidelijk te maken. — Zoo als mijn geleerde vriend Dr. S. C. Snellen van Vollenhoven teregt aanmerkt, komen er des niettemin volzinnen in den Koninklijken brief voor.

die voor den lezer die met Madagaskar niet bekend is opheldering behoeven. — Het woord **Kabare** is Madegassisch en beteekent de volgende uitdrukkingen 1e een zaak; 2e een proces; 3de een oordeel; 4de eene vergadering enz; zoo zegt men ook **Akorij kabare? Welk nieuws? Efa kabare! De zaak is uit.** Het woord **kabare** in den brief vermeld beteekent dus **zaak**, hetwelk door voorzetsels een goede of kwade beteekenis heeft of liever dat men uit den zin van zelf opmaakt. —

Ik ben het volkomen met mijn' meer genoemden vriend eens, dat het Koninklijk geschrijf iets zeer kinderlijks of zoo men wil Arcadisch zou hebben, zonder het verschrikkelijke punctum »**mais Jaomena sera comdanez**" waarbij duidelijk de volzin sluit, welke kenbaar weder op andere individuen slaat, qui seront également comdanez, als er nog eenig andere **manvais kabare** plaats grijpen. — De veroordeeling van den Jaloerschen Jaoména bestond bij verzachtende omstandigheden uit een maand gevangenisstra en te gelijkertijd vaardigde mijn koninklijke vriend weder eenf nieuw bevel uit, waarbij allen werden aangemaand zich strikt aan zijn eerste bevel te houden. — In het volgende stukje zal men kunnen zien waar Koning Andrivotsi de schrijfkunst heeft geleerd en in hoeverre hij beschaafd is. Dit stukje hetwelk door mij in eene vergadering van het Genootschap van Wetenschappen en Kunsten te Saint-Dénis op het eiland Réunion in de fransche taal werd voorgedragen, en in zijne verslagen is opgenomen, werd door den heer S. C. Snellen van Vollenhoven vertaald en in de **Spectator** van 1866 geplaatst, waarvoor ik ZEd. bij deze nogmaals mijn' opregten dank betuig. —

Leyden, 19 *Februarij* 1867.

BEDEVAART VAN EEN MADEGASSISCH VORST NAAR HET GRAF ZIJNS VADERS.

Overgedrukt uit de Nederlandsche Spectator 1866.

La troupe fidèle allait ainsi, gaie et vagabonde recueillant les inspirations du maître dans leur première fleur.

RENAN.

VERTREK VAN EEN MADEGASSISCH VORST NAAR HET GRAF ZIJNS VADERS.

BEDEVAART VAN EEN MADEGASSISCH VORST NAAR HET GRAF ZIJNS VADERS.

In de maand Julij van het jaar 1864 verlieten wij Mayotte, een der Komorische eilanden, met het doel om ons eenigen tijd te gaan onthouden op het eiland Nossi-Bé (*), eene kleine Fransche bezitting ten noord-westen van Madagaskar, van waar wij later voornemens waren togten ten behoeve der wetenschap te doen naar het »groote land", gelijk de inboorlingen Madagascar noemen. Terwijl wij nog te Nossi-Bee opgehouden werden bij gebrek aan een geschikt vaartuig voor het oversteken van het kanaal tusschen beide eilanden, werden wij, mijn vriend en reisgezel D. C. van Dam en ik, door een' bewoner van Nossi-Bee uitgenoodigd tot het maken van een togtje naar Nossy-Faly, een eiland dat op 6 of 7 uren afstands van het eerstgenoemde ligt. De heer O'Neill, van wien de noodiging uitging en die gedurende ons verblijf te Hell-Ville, talrijke beleefdheden voor ons gehad heeft, bewoont deze streek sedert jaren en heeft als handelaar in hout en als vurig jager verscheidene streken van de Madecassische kust bezocht. Hij zeide ons dat hij voornemens was ous aan den jeugdigen koning van Nossi-Faly (†) voor te stellen. Dit aanbod was

---

(*) Nossi beteekent in het Antankarsch: eiland, Bee groot.
(†) In het Antankarsch: heilig eiland.

ons alleruitlokkendst, vooral ook omdat ik het voornemen had om mij met dezen in zoodanige verhouding te stellen, dat wij van hem hulp en bijstand, indien noodig, zouden mogen verwachten bij onze aanstaande wetenschappelijke togten naar het groote eiland. Wij namen dus gretig het aanbod van den heer O'Neill aan en maakten de noodige voorbereidsels voor den overtogt.

Ongeveer ten half een na den middag van een heerlijken dag in Augustus, verlieten wij Nossi-Bé aan boord van de Comte Ory, een schooner, pleiziervaartuig van den heer O'Neill, dat ons overvoeren zou naar het rijk van den Antankarschen vorst. Met een aardigen bries uit het zuid-westen, stuurden wij door de straat van Tafondroe (§), die het prachtige woud van Loekoebé (**) van het dorre eiland Nossi-Akoemba (††) scheidt, en zeilden weinige uren daarna het kanaal in, dat zich tusschen Nossi-Faly en Madagaskar uitstrekt. Wij ontscheepten ons op het zanderige strand voor de koninklijke residentie, een dorp, dat aan de zuidpunt van het eiland gelegen is op een platten niet zeer boven het strand verheven grond. Uit zee gezien, maakt dit landschap eenen aangenamen indruk, doch zeker niet door de ellendige uit raffia (§§) zamengestelde en met Ravenala-bladen gedekte hutten, maar wel door de liefelijke kleurschakering van het groene gebladerte der Acaciën, Adansoniën, katoenboomen, badamiërs (***) en Magnifera's, wier twijgen en bladeren de woningen der inboorlingen beschaduwen. Toen wij den schooner verlaten hadden en onze bedienden de medegenomen goederen hadden overgebragt in eene hut, die Zijne Majesteit ter onzer dispositie had gesteld, traden wij met den heer O'Neill aan het

(§) Fransch fort. Het Antankarsch woord Tafondroe beteekent kanon.
(**) In het Antankarsch groot woud.
(††) Maki- of Lemur-eiland.
(§§) Eene sago-palmsoort.
(***) Terminalia cappa L.

hoofd het konings-verblijf binnen. Deze woning onderscheidde zich van de overigen door hare grootere ruimte, alsmede door een hekwerk van de bladeren der Sagus raffia, dat haar omgaf De kamer, waarin wij ontvangen werden, was zeer eenvoudig gemeubeld: eene tafel, eenige houten stoelen met eene Madagassische mat waren de eenige meubelen in de receptie-zaal. Het bleek ons dat de Koning ook genoegen schept in lezen, schrijven en muziek, want op de eenvoudige tafel zagen wij eenige boeken, inkt, pennen en een muziekboek. Onder de eersten troffen mij een Roomsch-Katholiek gebeden-boek en een deel van le Monde illustré. Wat er overigens in deze kamer te zien was, bepaalde zich tot Sagaaijen, een sabel, eene viool, een accordeon en een trommel.

De koning, die ons ontving, was op een' stoel gezeten en omringd door zijne ministers en de hoogere ambtenaren van het dorp die gezeten waren of ook half uitgestrekt op eene mat lagen, eenige schreden achter zijne Majesteit. Nadat de heer O'Neill ons had voorgesteld, waarbij hij inlichtingen gaf omtrent onze zending en het doel onzer reis, zetten wij ons op de overige stoelen neder. Men stak eene waskaars op, en schonk ons een glas madagassische rhum, waarna de koning zijne viool in handen nam en eene Hovasche marsch, benevens eenige Fransche en Engelsche muziekstukjes voor ons speelde. Het scheen dat de koninklijke viooltoonen de ministers en hooge ambtenaren in stomme verrukking bragt, want zij bleven allen met open mond onbewegelijk staan, zoolang de vorst speelde; wat ons betreft de valsche nooten die zijne zwarte majesteit met welbehagen aan zijn instrument ontlokte, werkten hevig op onze zenuwen en het viel ons moeijelijk een geweldigen aanval van geeuwlust te onderdrukken. Eindelijk meende de kunstenaar ons genoeg verrukt te hebben, en deed ons verscheidene vragen, waardoor wij in de gelegenheid kwamen om wat uit te weiden over het doel onzer reis en ver-

zochten om zijne hulp bij onze wetenschappelijke onderzoekingen. Hij beloofde welwillend alles te zullen doen wat in zijn vermogen was hetgeen ons aangenaam en nuttig kon zijn. Zeer tevreden over dit gesprek, verlieten wij den koning en keerden naar onze hut terug, waar het eenvoudige avondeten ons wachtte.

Ik beschreef deze eerste bijeenkomst met den jeugdigen koning van Nossi-Faly eenigzins uitvoeriger, omdat zij den grondslag legde tot eene warme vriendschap, welke eenigen tijd later hechter aangetrokken werd door de dienst, die ik het geluk had hem te bewijzen. Ik redde hem namelijk het leven; ik genas hem van eene kwaadaardige koorts met eenige doses quinina vermengd met rhabarber, en door hem een half dozijn koppen in de lendenstreek te zetten.

Deze jonge koning van Nossi-Faly heeft tot voorvaders de magtige vorsten van Ankara, doch zijn wettig erfdeel, door verovering overgegaan onder het juk der Hova's maakt tegenwoordig het noordelijkste wingewest van hun uitgestrekt rijk uit. Volgens de verhalen van sommige inboorlingen, was wijlen de vader van den tegenwoordigen koning geregtigd tot den troon van Ankara; doch volgens anderen was het de beroemde Tsimiaar, die zich van het beheer had meester gemaakt gedurende den inval der Hova's onder hun gevreesd opperhoofd, Radama den eersten. Volgens de documenten, verstrekt door den kapitein ter zee Guillain, thans gouverneur en kommandant en chef van de afdeeling der zeemagt op Nieuw-Caledonie, zou Tsimiaar, als oudste zoon van Tsialan, die in 1832 overleed, wettige opvolger zijn geweest op den troon van Ankara; maar zich niet kunnende staande houden tegen de overmagt der Hova's zag hij zich genoodzaakt zich terug te trekken in zijne natuurlijke sterkte Ambatouza, een besloten vallei of kom in het gebergte op de noordwestkust van Madagaskar tegenover Nossi-Mitsioe, welke kom den Franschen die op deze kusten varen, bekend is onder den naam van Trou de Tsimiaar. De wijkplaats

kon hem echter niet lang verbergen: hij werd verraden en genoodzaakt naar het eiland Mitsioe over te steken, waar zich verscheidene partijgangers bij hem voegden, die hem tot koning van Nossi-Mitsioe uitriepen.

Zijn woedende haat tegen de Hova's bragt hem er toe hulp te zoeken bij de Franschen, met wier bijstand hij hoopte den verloren troon van Ankara te herwinnen. Derhalve stak hij over naar het eiland Réunion, waar de gouverneur en het garnizoen hem eer betoonden als aan een regerend vorst en hem erkenden als bondgenoot van Frankrijk in het kanaal van Mossambique. Terzelfder tijd toen Tsimiaar de troon van Ankara besteeg, was zijn halve broeder Tsimaminra verpligt te vlugten naar Nossi-Faly, over welk eiland hij nu als koning regeerde. Toen hij stierf, werd wel zijn broeder Tsimataus door vele inboorlingen tot koning uitgeroepen, doch hij zag zich desniettemin door den invloed der Jezuiten zendelingen verpligt van zijn regt afstand te doen ter wille van zijnen neef, den jongsten zoon van Tsimaminra, genoemd Ndrivotsi (Indrivoets), die zich toen op het eiland la Réunion bevond, waarheen zijn vader hem gezonden had, opdat hij er opvoeding bij de Jezuiten in het klooster la Resource zou ontvangen. Hij was daar naauwelijks een jaar geweest, toen zijn vader stierf. Door het grootste gedeelte der inwoners werd hij, zoodra hij op Nossi-Faly teruggekeerd was. als wettig koning erkend en, wederom door den invloed der Jezuiten wist hij er zich te handhaven, zoodat zijn oom het eiland verliet. De jeugdige vorst beloonde de ijverige bemoeijingen der societeit Jesu, door aan de zendelingen verlof te geven alom in zijn rijk hunne godsdienst te prediken en uit te oefenen: hij deed alzoo eer aan zijnen christennaam Franciscus Xaverius.

De orde bouwde aanstonds eene kerk en eene school op een hooge vlakte, die onder de prachtigste en vruchtbaarste streken van het eiland behoorde; doch de onverschilligheid der onderdanen

voor de nieuwe godsdienst dwong de zendelingen hunne pogingen tot uitbreiding daarvan te staken, ten spijt van de goede gezindheid des konings ten hunnen opzigte. Tegenwoordig zijn beide gebouwen geheel vervallen en is de koning, ten gevolge van het vertrek der zendelingen en vooral door den invloed zijner vrouwen weder eenigermate tot het geloof zijner voorvaderen teruggekeerd.

Toen wij ons eerste bezoek aan koning Ndrivotsi bragten, was hij ongeveer 18 jaren oud. Hij is klein van gestalte, welgemaakt en mooi voor een Malgas. Zijne huid is koffijkleurig, maar zijne levendige oogen, zijne vriendelijke trekken, zijne wel wat dikke maar toch welgevormde lippen en zijn zacht zijdeachtig haar, dat in lange krullen om zijne breede schouders golfde, vereenigden zich tot een uiterlijk waarin geestkracht zich met goedhartigheid paarde. Zijne kleeding is zeer eenvoudig volgens landsgebruik. Een symboe van eene blaauwe kleur, een wit hemd, een arabisch geborduurd vest of, somtijds, een europesche met rood uitgemonsterde jas, maken zijn geheel kostuum uit. Voorts draagt hij als gordel een breede zilveren keten, waarin somwijlen een arabisch mes gestoken is. Wanneer hij uitgaat draagt hij eenen arabischen sabel, over zijn linkerschouder hangende door middel van een korten draagband, en heeft in de hand een' wandelstok van rozenhout met zilveren knop. Hij is dan vergezeld van eenige ministers en van zijnen broeder Dindila, die grooten invloed op hem uitoefent. Deze, die helaas! zich nu en dan aan onmatig drinken overgeeft, is even als de koning door de Jezuiten te la Resource opgevoed, doch heeft vier jaren langer dan zijn broeder bij de zendelingen doorgebragt.

Geruimen tijd verliep er tusschen ons eerste bezoek en nadere kennismaking. Later viel 's konings ziekte voor en het herstel door de quinina uit onze medecijnkist. Daarna evenwel zagen wij Nossi-Faly en zijn' vorst weder in langen tijd niet. Eerst toen

wij eene Amerikaansche sloep hadden kunnen magtig worden en wij daarmede verschillende togtjes voor een wetenschappelijk doel gemaakt hadden, kwam het denkbeeld in ons op, hem weder eens te gaan bezoeken.

Het was in October 1864 dat wij den steven wendden naar het eiland Nossi-Faly. Zoodra de Koning onze aankomst vernomen had, kwam hij ons te gemoet, bezorgde ons eene ruime hut en stelde verscheidene zijner slaven ter onzer beschikking. Terwijl wij het residentie-dorp doorwandelden zagen wij overal toebereidselen maken voor eene plegtigheid. Natuurlijk waren wij nieuwsgierig te vernemen waartoe die voorbereiding dienen moest en op onze vraag dienaangaande kregen wij ten antwoord dat de tijd gekomen was, waarop de koning met het vorstelijk geslacht, zijne ministers en staatsbeambten, vergezeld door een groot deel onderdanen voor de eerste maal eene bedevaart naar het graf zijns vaders maken zou. — Het doel van deze bedevaart was, gebeden te storten en offeranden aan te bieden ter eere van den overleden koning en den opvolger de reeds eenmaal uitgesproken eed te doen herhalen, dat hij naar de wetten des lands zijn volk met regtvaardigheid en goedheid zou regeren.

Men kan zich voorstellen hoe sterk ons verlangen was om toeschouwers en medgezellen van deze bedevaart te worden en ik verzuimde geen oogenblik daarvoor de toestemming van den jeugdigen vorst te vragen.

Ik zocht derhalve den koning op, en stelde hem voor hoe groot ons verlangen was om hem op dien togt te vergezellen; hij antwoordde mij, dat hij ons die vergunning niet schenken kon, dan na alvorens de leden van zijn geslacht, zijne ministers en oudste staatsambtenaren, daar tegenwoordig, geraadpleegd te hebben; want, zeide hij, zonder hunne toestemming is het aan niemand en vooral aan geene vreemdelingen veroorloofd het koninklijke graf, dat een heiligdom is, te aanschouwen. De heiligschenner

zou met den dood gestraft worden. Ik, die christen ben, heb helderder denkbeelden omtrent deze zaken, dan mijne onderdanen; ik voor mij hecht niet aan zulke plegtigheden, zelfs acht ik die dwaas; maar mijn' rang en de wetten des lands maken het mij tot pligt hunne toestemming te vragen, eer ik de mijne aan uw voorstel geef: wat mij aangaat, ik ben zeer geneigd om uw verlangen toe te staan, want ik houd van u als van mijn atedrah (eigen broeder.) Nimmer heeft nog een blanke den grond betreden der aloude wouden in welke zich het graf mijner voorouders verheft en het zou mij eene groote voldoening zijn indien gij, mijne vrienden, de eerste waart, wien deze bijzondere onderscheiding van mijn volk te beurt viel." Dien overeenkomstig deed hij den voorslag aan de hoofden des volks en de toestemming volgde.

Eer ik nu den togt naar het graf ga beschrijven, wil ik eenige plegtigheden mededeelen, die bij de Antankars in de begrafenissen hunner koningen gebruikelijk zijn.

Wanneer onder hen de koning, of een der prinsen gestorven is wordt het lijk gedurende eenige dagen in het lommer van hoog geboomte voor het volk ten toon gesteld. Daarbij houdt men zich aan de volgende gewoonte. Men vervaardigt een vlechtwerk van bamboes en stelt dit eenige voeten boven den beganen grond op palen, onder eene daartoe ingerigte beschutting. Op dit vlechtwerk legt men het lijk, bedekt met aromatische kruiden en heet zand, dat men telkens tegen nieuw verwisselt, totdat het ligchaam geheel uitgedroogd is. Vervolgens omwikkelt men het met zwachtels van een weefsel, gemaakt uit de vezels der bladeren van den sagopalm of van linnen en legt het lijk daarna in eene houten kist, die men voorts volgiet met gesmolten dierenvet, zout en inlandsche rhum. Wanneer deze bewerking geeindigd is, wordt de kist eenige voeten hoog met zilveren kettingen aan vier sterke palen opgehangen en het geheel met een groot wit laken bedekt.

Op den grond onder de kist plaatst men kalebassen, potten en flesschen, gevuld met bessabes, eene Madagassische drank, vervaardigd van gegist sap van suikerriet en de bladeren van zekere soort van Acacia, die zij Ambati noemen. Deze tentoonstelling van het lijk gaat nu voorts vergezeld van eene der walgelijkste gewoonten.

Alle verwanten, vrienden en bedienden van den overleden vorst verzamelen zich om het lijk, al dansende, zingende en bessabes drinkende; daarna smeren zij hunne huid in met het rottende vocht dat uit de kist druipt in de daaronder geplaatste potten. Nadat ook deze godsdienstige plegtigheid is afgeloopen, dragen zij het lijk of liever de onoogelijke mummie in plegtigen optogt naar de grot, bestemd om dit koninklijk overschot te ontvangen.

Op zoodanige wijze hadden ook de begrafenisplegtigheden van Tsimaminra, vader van Ndrivotsi, plaats gegrepen en nu zoude men met andere ceremonien deze barbaarsche ter aarde bestelling herdenken.

Den geheelen dag, voorafgaande aan dien bestemd voor de bedevaart, besteedde men aan de voorbereiding voor het feest en aan het maken van de afschuwelijke bessabes, waarmede men verscheidene potten, kruiken en kalebassen vulde en waarvan men de kracht in meer dan voldoende mate proefde.

De dag der plegtigheid werd vroegtijdig aangekondigd door een woest geraas op tam-tams en ossenhoornen. Eene verbazende menigte vaartuigen, groot en klein, lag aan het strand te wachten om den feestelijken stoet over te voeren naar het wachtend heiligdom. De koning en zijne twee broeders verlangden plaats te nemen in onze sloep, die wij voor deze feestelijke gelegenheid met de driekleurige vlaggen van Holland en Frankrijk hadden versierd. Op deze sloep volgde een groot vaartuig, waarin de vrouwen des konings gezeten waren met zijne grootmoeder en zusters; bovendien was dit vaartuig gevuld met de vorstelijke kapel,

dat is te zeggen met blazers op ossenhoornen en bespelers van den tam-tam, die gedurende den overtogt de ooren met hunne disharmonierende geluiden vulden. Daarop volgde eene onafzienbare menigte van kano's en booten, vaartuigen van allerlei grootte, waarin vooreerst 's konings ministers en daarna de hoogere en lagere ambtenaren met hunne bediening en hunne slaven, de eersten allen in oorlogsdosch. De stoet werd gesloten met vaartuigen, gekomen uit alle omliggende streken. Het was waarlijk een trotsch en zonderling gezigt, 't welk dit welbemand eskader opleverde, voorafgegaan door onze sloep als admiraalschip.

Tegen den middag voeren wij een riviertje op en zetten korten tijd daarna voet aan land in een bosch van overoude boomen, waar wij ons goed ontscheepten en de later aankomende vaartuigen afwachten om zoo doende gezamenlijk den marsch door het land te aanvaarden. Terwijl wij aldaar opgehouden werden, boden wij den koning en den prinsen een glas goeden cognac aan en zoodra de overige vaartuigen waren aangekomen, zetten wij ons allen, doch zonder bepaalde orde, in beweging. Ik had mijne bedienden met mijne goederen vooruit gezonden: wij gingen in gezelschap des konings, van zijne broeders en staatsdienaren langs een voetpad, dat ons bragt tot aan den voet van het voorgebergte Ambatoe (§), in welks bosschen het vorstelijke graf gelegen was. Dit smalle voetpad kronkelde eerst door een bosch van zeer hooge boomen, en daarna door een woud waarin verscheidene boomsoorten met elkander in hoogte en omvang wedijverden. Onder deze bemerkte ik Terminalia cappa en nog eene andere soort van Terminalia, copalboomen, saccoa's, valsche gaiac's, Calophyllum Tacamahaca, Imbricaria maxima, Acacia-soorten en eene menigte terpentijn-soorten, wier voet en stam gedeel-

(*) Ambatoe zamengesteld uit Ambani, beneden, en Vatoe steen, beteekent voet van de rots.

telijk bedekt werd door heesters, waarvan sommigen in vollen bloei, terwijl hunne takken zamen verbonden waren door zware lianen, die als kabeltouwen van de armen dier trotsche zuilen naar beneden hingen, zoodat het geheel ter regter en linkerzijde een ondoordringbaar woud vormde.

Door het geluid van verschillende vogels werd dit bosch verlevendigd. Dan eens hoorden wij het eentoonige tok-tok van den gekuifden Koea (*), die van tak tot tak sprong, dan weder het onaangename geschreeuw van den vogel Voeroen-zaza (†) of het gekir der groene duiven (§) vermengd met de bijna menschelijke stem van den Boto-kong-kong (**) (Cuculus Rochii). Wij volgden steeds hetzelfde pad tot wij op een open plek kwamen, gevormd door eene moerassige weide, bedekt met varens en papierriet. Deze hobbelige en vochtige streek lag tusschen ons en een bosch van copalboomen aan den voet van het voorgebergte Ambatoe en wij kwamen er niet dan met veel moeite over. In het bosch gekomen, maakten wij halt om een bivouac op te slaan en den nacht door te brengen. Zoodra het geheele legertje der Madagassische bedevaartgangers en gangsters onder deze reusachtige boomen gekomen was, werden door hen allen terstond tenten opgezet en vuren aangelegd. Ondertusschen slagteden des konings slaven een' os, waarvan het vleesch onder den stoet verdeeld werd. Ik bewonderde de vaardigheid waarmede de Antankars hunne kleine tenten opsloegen, maar het was mij onmogelijk, zelfs onder aanbieding van geschenken en geld een' hunner te bewegen zijne tent aan ons voor dien nacht af te staan.

(*) Coua cristata.

(†) Falculia palliata. Voeroen beteekent vogel en Zaza kind. Hij wordt aldus geheeten wegens zijn stemgeluid, dat volstrekt het schreeuwen van een klein kind schijnt na te bootsen.

(§) Vinago australis.

(**) Eene soort van koekkoek. Boto beteekent jongen Kong-kong is de nabootsing van het geluid des vogels.

Zelfs de koning kon er ons geen bezorgen; wij schikten ons in het onvermijdelijke en ik gaf aan onze Madagassische bedienden bevel om voor ons zoo spoedig mogelijk eene hut van takken en boombladeren op te slaan. In minder dan een half uur verkregen wij door hunne handigheid een soort van gesloten prieel onder het dikke gebladerte van een' verbazend hoogen copalboom.

Van binnen was deze bladeren-hut behangen met de zeilen onzer sloep om ons te beschutten tegen den regen en de windvlagen, die den Europeanen in die streken zoo nadeelig zijn. Vervolgens bedekte men den bodem met drooge varens, waarover een kleed gespreid werd dat ons zoo wel voor tafel en stoel als voor bed dienen moest.

Waar men nu ook zijne oogen liet rondwaren, overal zag men groote vuren, en daarom heen geplant gespleten takken en latjes, waaraan kleine stukjes ossenvleesch hingen te braden. Wij volgden deze wijze van gereed maken niet en wel omdat de Malgassen hun vleesch slechts half gaar braden en het zonder zout, peper of eenige specerij hoegenaamd, met drooge rijst eten. Naauwelijks hadden zij zich met de spijzen verzadigd of de bessabes werd ingeschonken en in groote hoeveelheid genuttigd en het duurde dan ook niet lang of, opgewonden door dezen drank, begonnen zij te zingen en werd hun gezang geaccompagneerd door de tam-tam spelers, de blazers op ossenhoornen en het handgeklap der vrouwen, die rond om de vuren zaten. Ik behoef niet te zeggen hoe ons dat helsche muzijk verveelde, want vermoeid door de verschillende bezigheden van den dag, en niet minder door den marsch, waren wij zeer geneigd rust te zoeken, terwijl dit leven ons hoofdpijn bezorgde en bepaaldelijk weêrhield in slaap te vallen. Tot overmaat van ramp werden wij omstreeks middernacht door eene geweldige regenbui overvallen, die ons zelf uit onze hut joeg en ons dwong om druipnat troost te gaan zoeken bij de half uit gedoofde vuren. Zoo ging de nacht voorbij

die ons de koorts op het lijf joeg en dien wij beiden nimmer zullen vergeten

Wij dankten den hemel toen de dageraad zich aan de kim boven de toppen der bergen vertoonde en wij de orde ontvingen om op te breken. Eer de optogt zich in beweging stelde, begaven wij ons naar de tent des konings om den vorst onze opwachting te maken. Hij ontving ons nog hartelijker dan vroeger, bood ons een glas rhum aan en zeide ons op weemoedigen toon, dat hij ons in naam zijns volks verzocht ernstig te blijven onder de plegtigheden, waarvan wij dezen dag getuigen zouden zijn en vooral niet te lagchen, daar dit zijn volk zou kunnen vertoornen en later voor ons zelven ernstige gevolgen zou kunnen hebben. Hij gevoelde zeer wel dat deze plegtigheden voor ons bespottelijk zouden zijn; „als christen," zeide hij, hecht ik hoegenaamd niet aan al deze vertooningen, maar ik reken het mijn pligt de oude gebruiken van mijn volk te eerbiedigen. Getroffen door de welwillende woorden, die hij tot ons sprak, antwoordden wij dat het onze gewoonte niet was de zeden van welk volk ook te bespotten en dat wij voor hem te veel achting gevoelden om ons ooit iets dergelijks te veroorloven. De jeugdige koning was over ons antwoord, dat hij volkomen begrepen had, zigtbaar getroffen en drukte ons vriendschappelijk de hand. Nadat nu alle bedevaartgangers een' teug bessabes gedronken hadden, ving de optogt in de volgende orde aan. Aan het hoofd van den stoet zag men de tam-tamspelers en de hoornblazers met hunne ossenhoornen; op hen volgde een dertigtal Antankars in oorlogsdosch, gekleed in een korten symboe, omgord met een breeden lederen riem, waaraan een kleine patroontasch hing met een oliefleschje en twee rissen kogels; zij waren nog met vuursteengeweren gewapend en droegen dit met een paar sagaaijen in een foedraal van rabane, zijnde een weefsel van den sagopalm vervaardigd. Achter deze krijgslieden volgden de koning, de prinsen en wij met onzen tolk

in jagtgewaad; vervolgens kwamen de ministers en hoogere staatsambtenaren, gekleed in lambas van verschillende kleuren. Eenigen onder hen droegen de roode mutsen van Zanzibar, anderen calotjes gemaakt uit de huid van den vetbult der koeijen, Op deze ambtenaren volgden 's koings grootmoeder, zijne gemalinnen, de princessen, dochters en nichten van den overleden koning, begeleid door een stoet van vrouwen. gedrild wordende door den scherpregter des konings, Kimbatzy, gewapend met een roggestekel (*). Deze zonderlinge optogt werd besloten door een tiental gewapende Antakaren en door de slaven die de potten met bessabes droegen, welke aan den overleden vorst toegewijd zou worden.

Wij stelden ons in beweging onder het vervaarlijk geweld der muziekanten op hoornen en tam-tams en het geschreeuw der weenende of liever gillende vrouwen. Deze laatsten zijn volgens de gewoonte des lands verpligt levendige droefheid te betoonen, 't zij zij die gevoelen of niet, en wil het met tranen en weeklagen niet best gelukken, zoo heft de beul zijn roggestekel maar eens dreigend op en slaat haar zelfs wel eens daarmede. Onder zulke bekoorlijke klanken voortgaande, volgden wij een smal voetpad, loopende over eene weide met gras ter hoogte van eene manslengte, ter linkerzijde begrensd door een woud van zeer zware boomen. Voor ons verhief zich het gewijde voorgebergte Ambatoe, in welks ravijnen zich de heilige plek bevond, die het doel was van den togt. Het landschap was waarlijk overheerlijk, vooral door de schakeringen die de zonnestralen bragten in de kleuren van het lover, en van de graniet-blokken, half bedekt met struikgewas, waarop de druppelen van eene overvloedige daauw lagen te tintelen.

De doodsche stilte, die anders in deze onbezochte streken heerscht

(*) Men denke hier aan den visch rog.

moest nu plaats maken voor het gedreun der tam-tams, het geloei op de hoornen en het jammerend weeklagen der vrouwen, welke discordante geluiden allerwege door de echo's werden herhaald. Uit het reusachtige gras verhieven zich hier en daar doode boomen, op wier takken sneeuwitte, geheiligde Ibissen (*) gezeten waren, die rustige en stomme toeschouwers bleven van dit zonderling tooneel.

Toen wij deze vlakte, die zich ter linker zijde van het voorgebergte in onafzienbare verte naar het noordoosten uitstrekte, doorgetrokken waren, traden wij in een moerassig bosch aan den voet van den berg. Daargekomen bleef de orde van den optogt niet zoo regelmatig meer; de muziek en het afschuwelijk gehuil werden gestaakt en maakten plaats voor een ernstig stilzwijgen, 't geen alleen van tijd tot tijd afgebroken werd door de zuchten, die de verwanten des ouden konings slaakten. Ik kan bij geene mogelijkheid het gevoel beschrijven, dat mij bij elken tred meer en meer overmeesterde in die uitnemende streek, waar de bodem verborgen was onder eene rijke vegetatie, weelderig bij uitnemendheid en afwisselend in alle vormen en kleuren, waar tal van vogels hun liefelijk gezang lieten hooren en duizende bloemen en insecten met schitterende verwen prijkten en ik kan het medelijden tevens niet voldoende uitdrukken, dat ik voor dit onbeschaafde volk gevoelde, wier heilige bedevaart ik nu deelde in de oorspronkelijke wouden van hun vaderland. De overheerlijke geuren der Angraecum's kwamen ieder oogenblik de minder aangename uitdampingen vervangen, die de zweetende huid der slaven, dragers der bessabespotten verspreidden.

Toen wij eindelijk aan de helling genaderd waren van het voorgebergte, dat wij bestijgen moesten om de grot te bereiken waarin zich het koninklijk graf bevond, ontvingen wij bevel om eenige

(*) Ibis religiosa.

oogenblikken halt te houden, ten einde een korte toespraak aan te hooren, die een der oudsten van de hoofden tot ons allen rigten zou. Deze toespraak bestond hoofdzakelijk uit vertroostingen, niet alleen voor het vorstelijke geslacht, maar ook voor allen die de bedevaart mede maakten. Bij die gelegenheid verzocht ons de madagassische redenaar ook het hoofd te ontblooten, ten einde eerbiedige toeschouwers te zijn van het bezoek aan het graf. Natuurlijk voldeden wij aan zijn verlangen, ten einde ook het slot van deze plegtigheid te kunnen bijwonen. Onder de hernieuwde muziek op tam-tams en ossenhoornen en het gehuil der weeklagende vrouwen bestegen wij de steile helling, bezwaarlijk gemaakt door de menigte rotsblokken en stammen van doode boomen die aldaar dwars door en over elkander lagen.

Toen wij boven, op eene soort van bergrug gekomen waren, moesten wij met nog meer moeite afdalen langs verbazende blokken bazalt en boomstronken bedekt met varens, korstmossen, orchideen en struikgewas, tot aan den rand van eene diepe kloof, waar eene huivering ons beving, wanneer wij naar beneden staarden en de diepte beschouwden in welke honderden boomstammen en groote rotsblokken in woeste verwarring door elkander lagen. De plek, waarop wij ons nu bevonden, was eene natuurlijke brug van rotsgevaarten, leidende naar opene grotten in den tegenovergestelden bergrug, in welken natuurlijke holen het vorstelijke graf was. De helling van den bergrug achter ons was bedekt met de ons vergezellende menigte; voor de grotten stonden nu de muziek en de gillende vrouwen, wier vereenigd geweld nog erger was dan te voren.

Daarop plaatste zich de oudste minister op het rotsblok dat de ingang tot de holen gedeeltelijk bedekte en hield, ofschoon geaccompagneerd door de helsche muziek, eene redevoering die tevens tot lofrede op den overleden vorst strekte en evenzeer eene gedragslijn voorschreef aan den jeugdigen koning en hem den raad gaf

om te zoeken alle deugden van zijnen vader te evenaren.

Toen deze redevoering uitgesproken was, ontstak men een vuur waarop men groene takken van eenen gewijden boom wierp, die zoo dikken rook verspreidden, dat wij geheel als in wolken gehuld werden: dit was eene offerande aan de schim des overledenen, die de levenden, digt bij het vuur staanden, te zijner eere met den stikdood bedreigde. Toen de berooking doorgestaan was en het vuur begon uit te doven, bragt men de verschillende geschenken bestemd om in het graf van Tsimaminra geplaatst te worden. Zij bestonden in vazen en kruiken met bessabes, in tabak, kalk, betelbladeren en eenige schotelvormige potten, gevuld met aromatische hars. Nadat men al deze zaken in de grotten had nedergezet, traden alle verwanten van het koninklijke geslacht een voor een daar binnen, waarschijnlijk om hunne gebeden daar uittestorten.

Daarmede was echter de plegtigheid nog niet geheel afgeloopen: al de Antankaren, die met geweren gewapend waren, begonnen daarmede verscheidene salvo's te geven, die in deze bergstreek op het gehoor de uitwerking deden van kanonschoten. Dit militaire saluut was voor ons, die zoo digt bij hen stonden, zeer gevaarlijk en elk oogenblik verwachtte ik een of ander oud geweer te zullen zien springen. Het liep echter zonder ongelukken af.

Ik behoef niet te zeggen dat wij blijde waren deze plegtigheid ten eind gebragt en den bergrug weder achter ons te zien. Met eenigzins versnelden pas trokken wij weder door de weide naar onze legerplaats van den laatstvorigen nacht, waar wij tegen den middag aankwamen. Na een eenvoudig doch versterkend ontbijt onder het gewelf dier trotsche boomen gebruikt te hebben, wandelden wij op naar de ligplaats onzer sloep, in gezelschap van den koning, zijne broeders en de overige prinsen, die allen min of meer de werking van de bessabes ondervonden en het duurde niet lang of wij waren met onze vorstelijke passagiers onder zeil naar Nossi-Faly.

